

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ
ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

А.БАЙТҰРСЫНОВ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ Өңірлік университеті

ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСЫ ӘКІМДІГІ МӘДЕНИЕТ БАСҚАРМАСЫНЫҢ "ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИННИҢ ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСТЫҚ
МЕМОРИАЛДЫҚ МҰРАЖАЙЫ" КОММУНАЛДЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК МЕКЕМЕСІ

КОММУНАЛЬНОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ "КОСТАНАЙСКИЙ ОБЛАСТНОЙ МЕМОРИАЛЬНЫЙ
МУЗЕЙ ИБРАЯ АЛТЫНСАРИНА" УПРАВЛЕНИЯ КУЛЬТУРЫ АКИМАТА КОСТАНАЙСКОЙ ОБЛАСТИ

АЛТЫНСАРИН ОҚУЛАРЫ

«ИННОВАЦИЯ, БІЛІМ, ТӘЖІРИБЕ-БІЛІМ
БЕРУ ЖОЛЫНЫҢ ВЕКТОРЛАРЫ»
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯСЫ

МАТЕРИАЛДАРЫ

І КІТАП

АЛТЫНСАРИНСКИЕ ЧТЕНИЯ

МАТЕРИАЛЫ

МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ
«ИННОВАЦИИ, ЗНАНИЯ,
ОПЫТ – ВЕКТОРЫ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТРЕКОВ»

І КНИГА

Қостанай, 2023

УДК 37.02
ББК 74.00
И 63

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ/ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Куанышбаев Сеитбек Бекенович, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Басқарма Төрағасы-Ректоры, география ғылымдарының докторы, Қазақстан Педагогикалық Ғылымдар Академиясының мүшесі;

Жарлыгасов Женис Бахытбекович, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Зерттеулер, инновация және цифрландыру жөніндегі проректоры, ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор;

Скударева Галина Николаевна, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Мәскеу облысындағы МОУ «Мемлекеттік гуманитарлық-технологиялық университеті» ректорының м.а.; Ресей Федерациясының жалпы білім беру ісінің құрметті қызметкері, Ресей;

Бережнова Елена Викторовна, педагогика ғылымдарының докторы, профессор Мәскеу халықаралық мемлекеттік қатынастар институты, Ресей;

Ибраева Айман Елемановна, «Қостанай облысы әкімдігінің білім басқармасы» ММ жетекшісі;

Онищенко Елена Анатольевна, «Педагогикалық шеберлік орталығы» жекеменшік мекемесінің Қостанай қаласындағы филиалының директоры;

Демисенова Шнар Сапаровна, педагогика ғылымдарының кандидаты, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің педагогика және психология кафедрасының меңгерушісі;

Утегенова Бибикуль Мазановна, педагогика ғылымдарының кандидаты, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің педагогика және психология кафедрасының профессоры;

Смаглий Татьяна Ивановна, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің, педагогика ғылымдарының кандидаты; педагогика және психология кафедрасының қауым.профессоры;

Жетписбаева Айсылу Айратовна, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Ы.Алтынсарин атындағы әдістемелік кабинетінің меңгерушісі.

«Инновация, білім, тәжірибе-білім беру жолының векторлары»: 2023 жылдың 17 ақпандағы Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. I Кітап. – Қостанай: А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2023. – 1081 б. = «Инновации, знания, опыт – векторы образовательных треков»: Материалы международной научно-практической конференции, 17 февраля 2023 года. I Книга. – Костанай: Костанайский региональный университет имени А.Байтұрсынова, 2023. – 1081 с.

ISBN 978-601-356-244-5

Жинаққа «Инновация, білім, тәжірибе-білім беру жолының векторлары» атты Алтынсарин оқулары халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары енгізілген.

Талқыланатын мәселелердің алуан түрлілігі мен кеңдігі мақала авторларына заманауи білім беруді жаңғырту мен дамытудың, осы үдерісте қазақ ағартушыларының педагогикалық мұрасын пайдаланудың жолдарын, мұғалімдерді даярлаудың тиімді технологиялары мен форматтарын әзірлеу мен енгізу мәселелерін, ақпараттық қоғамдағы білім беру кеңістігінің ерекшеліктерін айқындауға, сондай-ақ педагогтердің инновациялық қызметінің тәжірибесін жинақтауға, педагогикалық үдеріс субъектілерін психологиялық-педагогикалық қолдауға мүмкіндік берді.

Бұл жинақтың материалдары ғалымдарға, жоғары оқу орындары мен колледж оқытушыларына, мектеп мұғалімдері мен мектепке дейінгі тәрбиешілерге, педагог-психологтарға, магистранттар мен студенттерге қызықты болуы мүмкін.

В сборнике содержатся материалы Международной научно-практической конференции Алтынсаринские чтения «Инновации, знания, опыт – векторы образовательных треков». Многообразие и широта обсуждаемых проблем позволили авторам статей определить векторы модернизации и развития современного образования, использования в данном процессе педагогического наследия казахских просветителей, вопросов разработки и внедрения эффективных технологий и форматов подготовки учителей, специфики образовательного пространства в информационном обществе, а также обобщения опыта инновационной деятельности педагогов, психолого-педагогической поддержки субъектов педагогического процесса.

Материалы данного сборника могут быть интересны ученым, преподавателям вузов и колледжей, учителям школ и воспитателям дошкольных учреждений, педагогам-психологам, магистрантам и студентам.

ISBN 978-601-356-244-5

9 786013 562445

УДК 37.02
ББК 74.00

© А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2023
© Костанайский региональный университет имени А.Байтұрсынова, 2023

оқытушының өз дәрісін жақсы меңгерген адам болуы былай тұрсын, оның берген сабағы оқушыға әрі түсінікті, әрі қонымды болу қажет. Оқытушы әр бір сабаққа жақсы дайындалуы керек», – деген идеялары қазіргі ұстаз бейнесінің қалыптастыру үшін де аса қажет. Оның айтуынша оқытушының беделді болуы, оқудың сапалы болуы оқушылардың тиянақты білім алып, саналы тәрбиеленуін қамтамасыз етеді. С.Көбеев мұғалім беделін көтерудің төмендегідей үлгілерін ұсынады:

- Қоғамдық жұмыстарды белсенді атқару қажет.
- Педагогика ғылымын егжей – тегжейлі білуге міндетті.
- Мұғалім өз пәнің өте жақсы білуімен қатар, басқа пәндерден хабардар болғаны жөн.
- Ол сыныптың құрамын, әр баланың жеке бас ерекшелігін зерттеп үйренген дұрыс.
- Балалар ұжыммен қоян – қолтық араласып, оларға талаптар қойып, олардың орындалып отыруын бақылауға міндетті.
- Мұғалім жүріс – тұрыс, киген – киімі, сөйлеген сөзі арқылы үлгі болуы керек.
- Мұғалім баланы жақсы көру қажет.

– Қостанай педагогикалық колледжінің оқытушыларының атамыздың әдістерімен, шығармашылығымен С.Көбеевтің өзіндік бір педагогикалық идеясын ұстанғанын байқадық. Өлеңдерін талдай отырып, оқығанда жазушының астарлап айтқан аудармалары бүгінгі қоғамға пайдасын тигізеді деп ойлаймын. Бұл жөнінде С.Көбеев «Орындалған арман» атты мемуарлық кітабында өткен өмір жолы, қоғамдық қызметі жайында жаза отырып «кез келген адам ұстаз болмауы керек, оны жүрекпен ұғатын, бар күш жігерін аямайтын, балаларды жүрегімен сүйетін жан болу керек деген». Атамыздың осы сөзіне көңіл бөлер болсақ, қазіргі заманда мектеп бітіріп оқуға түсетін жастарымыз көп жағдайда мамандық таңдауда жүрек қалауларымен келмейтіндіктерінде жасырын емес.

Спандияр Көбеевті тану тек халықтың, қоғамның, ғылымның ғана міндеті емес, оны оқып үйрену өзін мәдениеті, білімді санайтын әрбір азаматтың парызы, оның ұлттық көркемдік түсінігін тәрбиелеумен өсудің бірден – бір құралы. Шығыс мақалында, былай дейді: «егерде есімің өмірде мәңгі сақталсын десең адам тәрбиесімен айналыс». С.Көбеев те барлық ғұмырын балаға арнаған. Және шығармаларында үлкен тәрбиелік мәні бар өшпейтін маңызды, құнды ғибратты мұрасы жатыр. Сол себепті де оның есімі мен ісі бүгінгі ұрпақтың жадында мәңгілікке сақталуы қажет

Білімді, көзі ашық, көкірегі ояу болуға ұмтылу – біздің қанымызда бар қасиет. Ендеше, Ыбырай атамыз салған «сара жол» және осы жолды қолға ұстаған шырағындай өшірмей жалғаған Спандияр Көбейұлының жаңаша оқыту жүйесіне ілесіп, білім алушыларға өнегелі тәртіп пен саналы білім беру ХХІ ғасырдағы ұстаздардың ардақты борышы деп білейік!

Әдебиеттер тізімі:

1. Ыбырай Алтынсарин «Қазақ хрестоматиясы» 2 – басылымы, Алматы «Білім» 2007
2. Елікбаев С.Т. «Қазақ әдебиеті» 10 – сынып оқулығы «Арман ПВ» 2006
3. С.Қирабаев, Ғ.Асыл «Қазақ әдебиеті» 10 – сынып оқулығы, Алматы «Мектеп» 2006
4. Ә.Дербісәлин «Ыбырай Алтынсарин» «Қазақстан» баспасы. Алматы 1965

ӨОЖ 37.013.2.

ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИННИҢ ОҚУ ҮРДІСІНДЕГІ АҒАРТУШЫЛЫҚ ИДЕЯЛАРЫ

Жумабаева Кулбарам Ембергеновна
«Кәсіби қазақ тілі» пәнінің оқытушысы
КММ «Қостанай жоғары медициналық колледжі»
Қостанай қаласы, Қазақстан
E – mail: kulbaram1969@mail.ru

Андатпа

Бұл мақалада Ыбырай Алтынсариннің ағартушылық педагогикалық қызметін, идеяларын оның ұлттық тарихында қалдырған мұрасын зерттеп қазіргі заман талабына сәйкестігін сипаттама берілген.

Түйінді сөздер: Ыбырай Алтынсарин, ағартушылық қызмет, оқу үрдісі еңбектері, тәлім – тәрбие.

Аннотация

В этой статье дается описание педагогической деятельности Ибрая Алтынсарина, его идей, их наследия, оставленного в его национальной истории, в соответствии с требованиями современности.

Ключевые слова: Ыбырай Алтынсарин, просветительская деятельность, труды, воспитание

Abstract

This article describes the pedagogical activity of Ibray Altynsarin, his ideas, their legacy left in his national history, in accordance with the requirements of modernity.

Key words: Ybyray Altynsarin, educational activities, works, upbringing.

«Мен келермін, кетермін, артта жазған сөз қалар», – деп қазақтың кемеңгері, біртуар перзенттерінің бірі әрі бірегейі Шәкәрім айтқандай әр пенде жалғанда жаратылған адамдық ісімен мәңгі болып қалмақ. «Даланың күмбірлеген қонырауы» аталып кеткен Ыбырай атамиздың қазақ кемеңгер ойшылдарының арасында шоқтығы биік, алар орны ерекше екеніне ешкім де шүбә келтірмесі хақ. Сахараны батысынан шығысында, түстігінен терістігіне дейін көшіп – қонып жүрген сол заманғы қазақ халқы діни наным, ғасырлар бойы қалыптасып қақталған ұлттық салт – сана, дәстүр, кең даланың дара да дана түсігінен өзгірісінен мақрұм еді. Қонсы қонған көрші елдер білім – ілімнен іліп алып, алға шапқанда, қараңғы қазаққа шыңайы түрде қауіп төнген еді. Жалғыз даңғыл жол – ғылымның етегіне жармасып, халықты ағарту еді.

Батыстық үлгідегі білім, діни нанымға айтарлық түрде қарсы келетін жаңа танымды қазақ санасына сіңіру оңай болмағалы анық. Осы жолда тыңбай еңбек етіп, ат дүбірі, күй күмбірінен өзге дыбыс естілмеген кең байтақ қазақ даласына шамшырақ болып, қонырау үнін күмбірлеткен, « Кел, балалар, оқылық!», деп барша қауымға жар салған жалғыз тұлға. Ыбырайдың атқарған айтуы жауыр болды деушілер қатты қателеседі, неге десеніз, Ыбырай атамиздың айтылмаған тарих қатпаларында ашылмаған талай қырлары баршылық, сол тұрғыда зерттеу жүргізіп, оны жас ұрпақпен таныстыру бүгінгі күннен еншісіндегі іс болмақ.

Ағартушылық идеяларымен жігерлендіріген ол ауыл – ауылды аралап, жергілікті халыққа білім алудың маңызы мен қажеттілігін түсіндіруге күш салды. Осындай өткізілген орасан жұмыс арқасында қазақ балаларына арналған интернаты бар мектеп ашылды. Халық ағартушысы жүргізген үгіт жұмыстары нәтижелі болды. Бұл ретте ол былай деп қуана жазды: «Аш қасқырдың қойға ұмтылғаны сияқты, мен балаларды оқытуға қызу кірістім және мені өте қанағаттандыратыны – бұл балаларды үш айдың ішінде оқуды, тіпті жазуды үйреніп алды». Қазақстанда қыз балаларға білім берудің бастауы да Ы.Алтынсариннің есімімен байланысты. [1, с. 145]

Аса көрнекті халық ағартушысының басшылығымен қыз балаларға арналған бірнеше мектеп ашылды. Ол мектептердің жанында интернаты болды. Ыбырай Алтынсарин мектепті халық ағарту ісінің маңызды буыны санады. Білген үстіне біле түссем деген құмарлық пен өз халқыма неғұрлым көбірек пайда келтірсем деген абзал арманға ұмтылмас Ыбырайдың өмірлік ұстанымына айналды.

Жас ұрпақты тәрбиеулеуде аса маңызды болып рухани, адамгершілік, патриоттық, азаматтық тәрбие екені бәрімізге аян. Осы маңызды тәрбие негіздері қазақ халқының ірі тұлғарын да ойландырған. Атап айтатын болсақ, Ыбырай Алтынсарин шығармаларында өз тереңділігі жатыр. Ы.Алтынсариннің педагогикалық идеяларының оқытылуы қазіргі заманда да өзекті мәселенің бірі болып отыр. Болашақ медициналық қызметкерлерге Ыбырайдың адамға аяушылықпен қарау, қай кез болмасын адам өз адамгершілік қасиеттерін жоғалтып алмауы, өскелен ұрпаққа із қалдырып, өз ісімен тәрбиелеу сияқты идеялары аса маңызды.

Ыбырай қазақ жастарын оқуға үндеуімен қатар, адамгершілікке, махаббат, достыққа, еңбекке, жігерлікке, тапқырлыққа, халқын сүюшілікке, қысқасын айтқанда, адам деген ардақты есімді ақтай алатын кісі болып шығуға үндеді және жастарға бала кезінен бастап дұрыс тәрбие бергенде ғана бұл міндеттерді іске асыруға болантындығын ол жақсы ұғынды. Ыбырай өзінің оқушылық, жазушылық, аударшылық жұмыстарын осы мақсатқа бағындырды. Ыбырай жан – жақты білімді адам болған. Білімді адам ретінде ол прогреске, білімге ұмтылудың қазақ халқы үшін қаншалықты зор маңызы бар екенін айқын көре білді. Қазақ халқының болашағына, еліміздің өсіп – өркендеуі үшін қажетті мамандар даярлауға да ерекше мән берді. [2; с.149]

Ы.Алтынсарин қазақ балаларын білімдерін жетілдіруіне, оларға болашақ өміріне жол сілтеп, кәсіби бағдар беруіне де аса зор көңіл бөліп отырған. Осының дәлелі ретінде қазақ халқының алғашқы дәрігері біздің жерлесіміз Мұхамеджан Қарабаевтың Троицк қаласындағы ер балаларға бастамасын әрі қарай жетілдіріп, қазақ елі арасынан шыққан М.Қарабаев Қазан қаласындағы медициналық университетіне түсіп, ойдағыдай тәмамдады.

Алтынсарин қазақ халқын оқуға шақырып, елдерімен надандықтан арылтып, әңгімелері арқылы жан – жақты тәрбиелесе, ал М.Қарабаев сол кездегі аса қауіпті ауруларды емдеп, шалғай жерлерге барып, індеттерді жоюға қатысқан. Қазіргі уақытта зер сала қарап отырсақ, Алтынсарин мен Қарабаевтың өмірдегі ұстамдылығы, адамға деген мейрімділігі, жақсылық жасауы, өз елінің патриоты болғанына күмәніз жоқ. Осы тұрғыда Қостанай жоғары медициналық колледжінің оқытушылары кәсіби қазақ тілі сабақтарындағы Ы.Алтынсарин мен М.Қарабаевтың еңбектері мен шығармаларын үлгі ретінде қолданып, студенттерді отансүйішлікке, мейрімділікке тәрбиелеуінің басты міндетінің бірі деп санайды.

Ы.Алтынсарин алғаш әдебиетімізге проза жанрының да негізін қалады. Балаларға арнап жазылған бұл әңгімелерін өзінің төл өлеңдеріне қосып сол Хрестоматиясына енгізді. Осы қысқа әңгімелерін ол жас шәкірттерді адамгершілікке, ізгілік пен бауырмалдыққа, адал еңбек пен әділдікке, әдептілік пен сыбырлыққа, зейінділік пен бідімді еркін игеруге шақырды. Ыбырай прозасының басты ерекшелігі неде дегенде, мынаны айтуға тиіспіз: қазақ халқының мәдени – әлеуметтік өмірін арқау ете отырып, жаңа буын жастардың өсіп жетілуіне қажетті үлес қосу еді. Жазушының «Аурудан аяған

күштірек», «Асыл шөп», «Малды» атты әңгімелері қайырымдылық пен бауырмалдық, сабырлық пен шыдамдылық секілді ізгі қасиеттерді тәрбиелеуге арналған.

Сондай – ақ жазушының балаларды әдеп пен әділдікке, қанағатшылдық пен жомарттыққа, сақилық пен тазалыққа, ізеттілік пен бауырмалдыққа шақыратын әңгімелері де бір төбе. Ыбырайдың ендігі бір топ әңгімелерінде «Әке мен бала», «Баланың айласы», «Надандық» әңгімелерінде жазушы ойлы да ұтқыр ойларын оқырмандарға жеткізе отырып, мейрімділік пен келсе де айтыс не екенін түсіндіретін «Жан-жануарлардың дауласқаны», «Байұлы», «Сәтемір хан», «Жәнібек батыр», «Оқудағы балалардың үйіне жазған хаттары» тәрізді топтамаларында тапқырлық, шешендікке баулуды мақсат етеді. Ыбырай тазалық туралы, шалғай ауылдан келген қазақ балаларының интернатта жүріп – тұруы, күн тәртібін сақтау туралы, балаларды уақытылы егу жасалуы туралы өз ойларын отраға салып, жүзеге асырған. Айталық, ол «Салақтық» әңгімесінде салақтық, тазалық сақтамау салдарынан кейіпкер жанын тапсырды. Осы әңгімеде жазушы «Құдай тағала таза жүрмеген былғаныш кісіні сүймейді, тым болмаса жуынуды әдет етсең шикан, қотыр деген бәлелерге душар болмас едің», – деп кейіпкеріне ақыл – кеңес береді.

Қазіргі уақытта жиі көтеріліп жүрген өзекті мәселелердің бірі – салауатты өмір салтын сақталуын, сол кезде де Ыбырай атамыз қозғап, өз ой – пікірлерін ұрпаққа жеткізіп отырған. Сол заманда – ақ Ыбырай Отанына жасаған игі істерімен халқының болашағын ойлауы, дені сау ұлттың сақталуына көп көңіл бөліп, меңзеп отырғаны жас ұрпақты ойландыруға тиісті деп ойлаймын. Ұлы ағартушы адамға деген сеніммен қарап, оның күш – жігеріне сенген. Оның ойынша білім мен тәрбие – бір тұтас ұғым. Адам шеніне, байлығына, кедейлігіне қарамай білім бәріне бірдей болуы керек деген ұстанымдылығымен белгілі. Ол өз ғұмырының соңғы кезінде былай деп жазды: «Мен түбегейлі терең сеніммен туған халқыма шамамның келгенінше пайдамды тигізсем деген ниетіммен ешқашан бас тартпаймын». Ы.Алтынсариннің ұшақ – теңіз еңбегі қазақ халқының білім дамуына, білім көкжиегінің кеңеюіне, рухани және мәдени гүлденуіне игі ықпал етті.

Атқарған еңбегі мәуелі ағаштың жемісіндей мол болған тұлға Ыбырайды құрмет, өмірлік ұстаз тұту әр заман ұрпақтарының заңды парызы мен міндеті. «Жұпар қалтадан жұпар кетсе де, иісі қалар» демекші, бұл фәниден өзі озса да, сөзі, атқарған ісі тарих беттерінде мәңгілік қалғанда, Алтынсарин ұмытылмақ емес, ылайым, солай болмақ.

«Тәрбие – тал бесіктен», «Ел болам десен бесігінді түзе» бұл даналық сөздер бекерге айтылмаса керек. Ыбырайдың еңбектері тек білім, ғылым жайында емес, тәрбиелік мәні зор, адамгершілік, ізгілік, еңбек, ар – намыс, патриот болып қалыптасуға үлкен септігін тигізеді. Сондықтан, кеше, бүгін, ертең болсын оның қалдырған мұрасы өшпек емес. Оның қалдырған қазақ мектебі, оның қалдырған қазақ хрестоматиясы, оның шығармалары, кітаптары өшкен жоқ. Керісінше, заманмен бірге жасап, бірге жаңарып, бірге жасарды. И.Алтынсарин адамның мақтаныш пен адалдық сияқты жағымсыз қасиеттерін білдіреді. «Қыпшақ Сейтқұл» әңгімесінде ол зорлық – зомбылық пен тонау арқылы алынған жақсылық болашаққа бармайды деген ойды баса айтады.

Ы.Алтынсариннің әңгімелерінің кейіпкерлері – байлықтың иелері, тек адамдарға жақсылық жасау арқылы ғана адамгершілік жағынан асқақ, ізгілікті болады.

Ыбырай Алтынсарин жомарттықты адамның ең құнды қасиеттерінің бірі ретінде ұсынады. Ол «жылу» қазақтарының ежелгі әдет – ғұрпын жомарттыққа жатқызады, онда адамдар өздерінің зардап шеккен тайпаларына шын жүректен және қамтамасыз көмек көрсетеді.

Ибырай Алтынсарин қазақ жастарын орыс халқының озық мәдениетін үйренуге және игеруге шақырды. Ол «қазақтардың жас ұрпағы орыс тілі мен сауаттылығына мәдениет пен білімнің жалғыз тілі ретінде қарайды, оларға тәуелді болады және орыс тілінде азды – көпті рухта дамиды» деп болжады.

Ы.Алтынсарин қазақ халқының келешегін мектеппен байланыстыра отырып, қазақтар оқитын мектептің моделі қандай болу керектігін айқындайды және мектептердің белгілі бір мақсат бойынша жұмыс істеуін қолға алады. Ағартушының бұл тұжырымдары халық ағарту мәселелері жайындағы ой – пікірлері мен тапсырған есептерінде айқын жазылған. Ыбырай Алтынсарин мектептің басты мақсаты – баланың дұрыс тәрбие мен білім алып шығуы болуы керек деген принципті ұстанды. Бұл ағартушының губернаторларға, оқу инспекторларына жазған хаттары мен тапсырған есептерінен айқын аңғарылады. Сол кезеңдегі орыс билігінің қазақ жерінен мектеп ашудағы басты мақсаты – қазақ балаларына білім беруден гөрі қазақ қоғамын орыстандыру және орыс жазуын енгізу арқылы отарлау саясаты болғаны мәлім. Ы.Алтынсариннің педагогикалық идеялары мен ағартушылық қызметіне терең зерттеу жүргізген Ә.Сыдықов Ыбырай Ильминскийдің системасы бойынша қазақтарға құрылған мектептерден мүлде басқа типтегі мектептер құрмақшы болғанын атап көрсетеді. Осы мақсатпен Ы.Алтынсарин қазақ балалары оқитын мектептегі білім беру жүйесінің жобасын жасап шығады. Себебі халықтардың балалары оқитын мектептерде оқушылардың орыс тілі мен әдебиетін жетік меңгеріп шығуына ғана назар аударылып, жан – жақты терең білім алуына мән берілмейді. Ал ағартушы қазақ балалары оқитын мектептерде де таза орыс мектептері сияқты барлық пәндердің өтуін, қазақ баласының да толыққанды білім алып шығуын жан – тәнімен қалайды. Сонымен қатар, Ы.Алтынсарин қазақ балаларына арналған мектептердегі:

1. Оқу жұмысының жалпы жайын.
2. Мектептердегі оқу жайын.
3. Оқу құралдарының жайын.
4. Оқу және тәрбие жұмыстарын.

5. Мектептердің шаруашылық жағын үнемі өзі бақылап, қазақ баларының сапалы білім алуын, дұрыс, жайлы жерде тұруын қадағалап отырған.

Салыстырту, өз тәжірибесіне сүйене отырып қорытынды жасату тәрізді әдістері «Жаратылыстану», «Дүниетану» пәндері тапсырмаларында жүйелі беріледі. Бұл Ыбырай Алтынсариннің бір ғасырдан астам уақыт бұрын айтып кеткен методикалық әдіс – тәсілдері бүгінгі жаңартылған білім мазмұнындағы оқулықтарда әлі күнге дейін сақталып келе жатқанының айғағы. Ы.Алтынсариннің ғылым мен техниканың жетістігін балаларға ұғындырған, ізденуге, еңбек етуге, заман талабына бейімделуге шақырған өлеңдері, баланы еңбек пен адалдыққа тәрбиелейтін, ұлы жаңалықтар мен өнер табыстарын суреттейтін әңгімелері күні бүгінге дейін оқу – тәрбие жұмыстарының өзегі болып келе жатыр.

Балалардың мектеп бітіріп шыққанда белгілі бір мамандыққа қарай бейімделуін қамтамасыз ету мақсатында Ы.Алтынсарин сабаққа қажетті қосымша құралдар, атап айтқанда, Гестерманның техникалық коллекциясын (зығыр, мақта, жүн, жібек, былғары, қағаз, әйнек сияқты заттарды өндіру және пайдалану үлгілері, бал арасын ұстау жайы т.б.), ұзындық, ауырлық өлшеу коллекциясын, таразылар, барометрлер, микроскоптар, компастар, электр – магнит, істейтін телеграф пен сиқырлы фонарьларды арнайы қаржы жұмсап мектептерге алдырып отырған. Бұлардың не үшін қажеттілігін Ы.Алтынсарин Торғай облысындағы халық мектептерінің 1883 жылғы жайы туралы тапсырған есебінде былайша түсіндіреді: «Менің бұларды керек деп тапқан себебім, біріншіден, мысалы, электр сияқты заттарды жалаң кітаптан түсіндіру оқушыларға олар жайында толық түсінік бермейді, ал екіншіден, қазақтар мүмкін болғанынша ғылым мен өнердің үлгілерін де көрсін деген ой еді».

Бұдан Ы.Алтынсариннің мектептің материалдық техникалық базамен қамтамасыз ету мәселесіне аса көңіл бөле отырып, теориялық материалды практикалық әрекет арқылы игеруіне жағдай жасауды көздегенін көреміз. Қазіргі таңда сол заманда ой елегінен өткізген Ыбырай атамның ойын қазір де педагогикалық салада озық қолданылуда. Бұдан Ы.Алтынсариннің «Мектеп зат пен құбылыс жөнінде, айналадағы өмір мен табиғат туралы дәл де анық ұғым беруге тиіс. Ол үшін оқулықтармен ғана шектелмей, әр тақырып ерекшелігіне қарай аспаптар, коллекциялар арқылы т.б. көрнекі құралдар арқылы түсіндірілгені жөн», – деген ұстанымының күні бүгінге дейін өз маңызын жоймағанын көреміз.

Сонымен, Ы.Алтынсариннің ағартушылық – педагогикалық идеяларын жүйелеуде мынадай белгілерін түйіндеуге болады:

Ағартушылық – педагогикалық идеялары:

- мектеп жүйесін құрастыру;
- гуманистік көзқарасы;
- қазақ баларын сауаттандыру;
- ана тілінде оқыту;
- білімді саналықпен игеру;
- дидактиканың ғылымилық принципіне сүйену;
- халықтық педагогикаға сүйену;
- орыстандыру саясатына қарсы күресу;
- дінді оқуға өзгеше көзқарас.

Ы.Алтынсариннің білім беру үрдісіндегі ағартушылық идеялары:

- ана тілін үйрету;
- орыс тілін үйрету;
- математика;
- жаратылыстану;
- тарих және жағрапия;
- еңбек сабақтары.

Қорыта келе қараңғыда қарманған халқын жарыққа жетелеген, қазақтың санасын жайлаған дерттің емін тап басып, көре білген Ыбырай ұстаз қазақ қоғамына жаңалықтың дөнін себуші қарлығаш. «Адамның ең маңызды күш – жігері – адамгершілікке ұмтылу. Біздің ішкі тұрақтылығымыз және біздің өміріміз оған байланысты. Біздің іс – әрекеттеріміздегі мораль ғана өміріміздің сұлулығы мен қадір – қасиетін береді. Оны тірі күшке айналдыру және оның маңыздылығын анық түсінуге көмектесу – білім берудің басты міндеті», – деп атап өтті әлемге әйгілі ғалым, Нобель сыйлығының лауреаты А.Эйнштейн.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ы.Алтынсарин. Таңдамалы шығармалар. I том. Алма–Ата, 1975. 145 б.
2. Ы.Алтынсарин және қазақ халқы мәдениетінің дамуы. Алма–Ата, 1984. 149 б.
3. Әңгімелер. Алма–Ата, 1980 ж.

4. Алтынсарин Ы. Таңд. шығарм. жинақы. Алматы, 1955. 118 б.
5. Қазақтың тәлімдік ой – пікір антологиясы. / Құр. Қалиев С. А., 1994. 122–129 б.
6. Жарықбаев Қ., Қалиев С. Қазақтың тәлім – тәрбиесі. А., 1995. 128–135 б.
7. <https://stud.kz/referat/show/>
8. <https://kazgazeta.kz/news/120537>
9. <https://bilim – all.kz/article/5289>

ӘОЖ 073.4

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫ ЖЕТІСТІККЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ – ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУ АРҚЫЛЫ БІЛІМ БЕРУ МАҚСАТТАРЫ

*Жумабекова Куаныш Бағитжановна
Сагидуллина Асем Тулегеновна
Рахимжанова Жанара Саруаровна
қазақ тілі және әдебиет пәнінің мұғалімдері
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Әулікөл ауданы білім бөлімінің Н.Островский атындағы
Аманқарағай жалпы білім беретін мектебі» КММ
Қостанай облысы, Әулікөл ауданы, Қазақстан
E–mail: kuanysh.zhumabekova@mail.ru*

Аңдатпа

Мақалада оқушылардың оқу – баспа іс–әрекеті мысалында оқушылардың жобалық іс–әрекетін психологиялық–педагогикалық қолдауды ұйымдастыру мәселелері қарастырылады. Автор оқушылардың оқу–баспа іс–әрекетін ұйымдастыру моделін сипаттайды, осы іс–әрекетті психологиялық–педагогикалық сүйемелдеуді анықтайды, оның функциялары мен оны ұйымдастырудың принциптерін қарастырады, оқушылардың оқу–баспа іс–әрекетін осындай сүйемелдеу қажеттілігін негіздейді, психологиялық–педагогикалық сүйемелдеуді ұйымдастыру кезеңдерін сипаттайды, оқушылардың іс–әрекетін сәтті сүйемелдеу үшін мұғалімге қажет кәсіби және жеке қасиеттерді қарастырады, оқушылардың оқу–баспа қызметін ұйымдастыру үшін мұғалімнің жеке – гуманитарлық бағытының маңыздылығы.

Түйінді сөздер: оқу–баспа қызметі, оқу құралы, психологиялық–педагогикалық сүйемелдеу, тұлғалық–гуманистік бағдар, ынтымақтастық, қазіргі қоғамға тән даму тенденцияларының жеке ерекшеліктері оқытудың мақсаттары мен міндеттерін өзгертуге алып келеді, мазмұнын жақсартуға, оқыту әдістерін дамытуға және құралдарын жетілдіруге ынтыландырады.

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы организации психолого–педагогического сопровождения проектной деятельности учащихся на примере учебно–издательской деятельности учащихся. Автор описывает модель организации учебно–издательской деятельности учащихся, определяет психолого–педагогическое сопровождение данной деятельности, рассматривает ее функции и принципы ее организации, обосновывает необходимость такого сопровождения учебно–издательской деятельности учащихся, характеризует этапы организации психолого–педагогического сопровождения, определяет профессиональную деятельность, необходимую учителю для успешного сопровождения деятельности учащихся личностных качеств, значимость индивидуально–гуманитарной направленности учителя для организации учебно–издательской деятельности учащихся.

Ключевые слова: учебно–издательская деятельность, учебное пособие, психолого–педагогическое сопровождение, личностно–гуманистическая ориентация, сотрудничество, индивидуальные особенности, тенденции развития, современное общество, изменение целей и задач обучения, развитие методов обучения, совершенствование инструментов.

Abstract

The article discusses the issues of organizing psychological and pedagogical support for students ' project activities on the example of educational and publishing activities of students. The author describes the model of the organization of educational and publishing activities of students, determines the psychological and pedagogical accompaniment of this activity, considers its functions and principles of its organization, substantiates the need for such accompaniment of educational and publishing activities of students, describes the stages of organizing psychological and pedagogical support, determines the professional activity necessary for the teacher to successfully accompany students ' activities. personal qualities, the importance of the teacher's personal and humanitarian orientation for the organization of educational and publishing activities of students.

Key words: educational and publishing activity, textbook, psychological and pedagogical support, personal and humanistic orientation, cooperation, individual features of development trends characteristic of the modern society lead to a change in the goals and objectives of training, stimulate the improvement of content, development of teaching methods and improvement of teaching tools.